

УДК 343.1

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗГЛЯДУ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ СКАРГ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗА УЧАСТЮ ЗАТРИМАНИХ ОСІБ АБО ОСІБ, ЯКІ ТРИМАЮТЬСЯ ПІД ВАРТОЮ

Ромасєв О.В.,
здобувач

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

У статті розглянуто питання забезпечення участі затриманих осіб або осіб, які тримаються під вартою, під час розгляду слідчим суддею поданої ними скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора в судовому засіданні. Зазначено, що у зв'язку зі стислими строками розгляду скарг та складністю доставки затриманих або взятих під варту осіб до суду в день їх розгляду іноді забезпечення обов'язкової участі таких осіб у судовому засіданні неможливе. Зауважено, що для вирішення даного проблемного питання з метою дотримання засади змагальності та забезпечення участі зазначених осіб в судовому засіданні доцільне використання такого засобу дистанційного досудового розслідування, як відео-конференц-зв'язок. Розглянуто процесуальний порядок забезпечення застосування відео-конференц-зв'язку під час судового засідання, що здійснюється на підставі винесення слідчим суддею відповідної ухвали під час підготовчого етапу до безпосереднього розгляду скарги в суді.

Ключові слова: *слідчий суддя, оскарження, тримання під вартою, відео-конференц-зв'язок, слідчий, прокурор.*

В статье рассмотрены вопросы обеспечения участия задержанных лиц или лиц, содержащихся под стражей, при рассмотрении следственным судьей поданной ими жалобы на решения, действия или бездействия следователя, прокурора в судебном заседании. Отмечено, что в связи со сжатыми сроками рассмотрения жалоб и сложностью доставки задержанных или заключенных под стражу лиц в суд в день их рассмотрения в ряде случаев обеспечение обязательного участия таких лиц в судебном заседании невозможно. Определено, что для решения данного проблемного вопроса с целью соблюдения основы состязательности и обеспечения участия указанных лиц в судебном заседании целесообразно использование такого средства дистанционного досудебного расследования, как видео-конференц-связь. Рассмотрен процессуальный порядок обеспечения применения видео-конференц-связи во время судебного заседания, осуществляемого на основании вынесения следственным судьей соответствующего постановления во время подготовительного этапа к непосредственному рассмотрению жалобы в суде.

Ключевые слова: *следственный судья, обжалование, содержание под стражей, видео-конференц-связь, следователь, прокурор.*

Romasiev O.V. TOPICAL ISSUES OF ENSURING THAT THE INVESTIGATING JUDGE INVESTIGATES COMPLAINTS DURING A PRE-TRIAL INVESTIGATION WITH THE PARTICIPATION OF DETAINED PERSONS OR DETAINED PERSONS

The issue of ensuring the participation of detained persons or persons held in custody during a consideration by an investigating judge of their complaint about the decision, action or omission of the investigator, the prosecutor, in the court session is considered in this article. It is noted that the mandatory ensuring detained persons or persons held in custody in the court session on the day of the consideration complaint is in some cases impossible due to the short deadlines for handling complaints and the difficulty of delivering such persons to court. It is indicated that for resolve this problem, for order to adhere to the principles of competition and ensure the participation of these persons in the court session, it is expedient to use the means of remote pre-trial investigation – the video conference. The processual order for ensuring use of videoconferencing during the court session is considered. Video conference is applied on the basis of the relevant of the investigating judge decision, which is taken during the preparatory stage of the consideration of the complaint in court.

Key words: *investigating judge, appeal, detention, videoconferencing, investigator, prosecutor.*

Одним із процесуальних засобів право-забезпечення є судова діяльність, важливим напрямом якої є судовий контроль, що зумовлений завданнями перевірки законності, обґрунтованості і справедливості рішень та дій посадових осіб, які здійснюють кримінальне судочинство. Оскарження в суді на досудовому розслідуванні як одна з форм реалізації права на подачу скарги є процесуальним способом звернення учасника кримінального провадження, чиї права й інтереси неправомірно обмежені чи порушені під час досудового провадження, до слідчого судді внаслідок таких дій слідчого чи прокурора.

Зважаючи на особливе значення такого оскарження, а також той факт, що ініціатором зазначеного судово-контрольного провадження є особа, яка звертається до суду зі скаргою, законодавцем у ч. 3 ст. 306 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України [1] передбачено, що розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність здійснюється за обов'язкової участі особи, яка подала скаргу, чи її захисника, представника, а також слідчого, прокурора, рішення, дії чи бездіяльність яких оскаржується. У свою чергу, відсутність слідчого чи прокурора не є перешкодою для розгляду скарги.

Закріплення обов'язковості участі особи, яка подала скаргу, її представника чи законного представника обумовлено закріпленою в чинному кримінальному процесуальному законодавстві засадою змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими цим Кодексом (ч. 1 ст. 22 КПК України) [1].

Окрім того, зазначена засада передбачає, що суд, за збереження об'єктивності та неупередженості, створює необхідні умови для реалізації сторонами їхніх процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків.

Дії щодо забезпечення повідомлення й участі осіб у судовому засіданні з розгляду скарги здійснюються слідчим суддею під час підготовчого етапу, що передує безпосередньому розгляду скарги в судовому засіданні. Як передбачено кримінальним процесуальним законом, судово-контрольне провадження повинно бути здійснено в досить короткий термін, тому слідчий суддя повинен вжити невідкладних заходів для належного повідомлення всіх заінтересованих осіб про день і час судового розгляду одразу після його призначення.

Процесуальний порядок виклику сторін кримінального провадження до суду передбачає необхідність виклику особи до слідчого судді шляхом вручення повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику телефоном або телеграмою. Особа має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим шляхом не пізніше, ніж за три дні до дня, коли вона зобов'язана прибути за викликом (ч. 1 ст. 135 КПК України) [1].

У свою чергу, варто звернути особливу увагу на випадки повідомлення про дату та час судового розгляду скарги затриманих осіб або осіб, які тримаються під вартою, оскільки їх явка до суду відбувається в особливому порядку. Порядок забезпечення явки вказаної категорії осіб урегульований Інструкцією про порядок конвоювання та тримання в судах підсудних, (засуджених) за вимогою судових органів [2], згідно з якою конвоювання підсудних (засуджених) зі слідчих ізоляторів, тюрем, виправно-трудоустанов у судові органи й охорона їх під час судових засідань і на їхніх виїзних засіданнях, а також конвоювання їх у зворотному напрямку в місця попереднього ув'язнення та позбавлення волі здійснюється військовими частинами і з'єднаннями внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України за місцем їхньої дислокації. Військове обслуговування судів відбувається на підставі заявки суду, яка подається до Міністерства внутрішніх справ України.

Отже, у разі надходження скарги від особи, що перебуває під вартою, слідчий суддя під час підготовчого етапу повинен вжити заходів для забезпечення її явки, тобто організувати доставку затриманого або особи взятій під варту в день розгляду скарги в суді з метою надання такій особі можливості брати

участь у розгляді скарги, адже одним з елементів права на справедливий суд у розумінні ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3] є доступ до суду.

Незважаючи на те, що Конституційний Суд України в ст. 24 КУ [4] гарантував рівні права на захист прав і свобод кожного громадянина України, іноземця, особи без громадянства, на участь у розгляді своєї справи в суді, зокрема осіб, які перебувають під вартою або відбувають покарання в установах виконання покарань, суди не отримали дієвого процесуального механізму забезпечення участі зазначеної категорії осіб у судових провадженнях, оскільки, з урахуванням досить стислих строків розгляду скарги, не завжди можна оперативним, у необхідні строки забезпечити конвоювання зазначеної категорії осіб до суду.

Тому ми поділяємо позицію В. Кравчука щодо того, що залишається актуальним питання фізичного доступу до приміщення, де відбувається судовий розгляд, осіб, які обмежені в праві вільного пересування, зокрема перебувають під вартою або в місяцях позбавлення волі. Тривалий час це право в Україні залишалось ілюзорним, що було зумовлено відсутністю процесуального порядку реалізації цього права [5].

Адже, як слушно зазначає А. Туманянц, деякі труднощі виникають тоді, коли має місце практика встановлення ліміту на доставку осіб зі слідчого ізолятора, а також з урахуванням того, що графік доставки осіб, які тримаються під вартою, складається на тиждень уперед, через складнощі процедури забезпечення слідчими суддями конвоювання затриманих осіб до суду слідчим суддям досить проблематично дотримуватися 72-годинного строку розгляду скарг за участі особи, яка звертається зі скаргою [6].

Вищезазначене може призвести до неможливості своєчасного забезпечення участі вказаної категорії осіб у судовому засіданні під час розгляду скарги. Саме тому, для недопущення цього, вирішення таких питань варто вирішувати за допомогою дистанційного провадження.

Застосування в судовій системі відео-конференц-зв'язку дозволить уникнути затягування судового розгляду справи через неможливість прибуття до зали судового засідання того чи іншого учасника процесу [7].

Окремі питання застосування відеоконференції висвітлено в наукових працях Д. Арабулі, Р. Абдуліна, К. Архіпової, Л. Алексєєвої, В. Барбари, М. Бортун, О. Волеводза, П. Волосюка, Ф. Вяткіна, Т. Гавриш, Т. Деменко, І. Казначей, О. Клементьєва, С. Книженко, Є. Кокотової, С. Краснопевцева, В. Малярєнка, В. Мілінчук, Т. Михальчук, В. Мурадова, М. Пашковського, А. Сизоненко, М. Смирнова, І. Черниченко, М. Чижова, А. Федюніна, О. Халіуліна й інших.

Можливість та необхідність застосування режиму відеоконференцій правоохоронними органами та судами передбачена низкою міжнародно-правових документів, зокрема Європейською конвенцією про взаємну допомогу в кримінальних справах 1959 р. та дво-

ма Додатковими протоколами до неї (1978 р. та 2001 р.), Конвенцією про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 р., Конвенцією про правову допомогу та правові відносини в цивільних, сімейних та кримінальних справах 2002 р. та ін. [8].

Як передбачено ч. 9 ст. 336 КПК України [1], дистанційне судове провадження може здійснюватися в судах першої, апеляційної та касаційної інстанцій, Верховному Суді України (далі – ВСУ) під час здійснення судового провадження з будь-яких питань, розгляд яких віднесено до компетенції суду.

Якщо взяти до уваги, що скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора розглядаються слідчим суддею місцевого суду згідно із правилами судового розгляду, передбаченими в ст. ст. 318–380 Кодексу, з урахуванням положень цієї глави, можна зазначити, що закон не виключає можливості застосування відео-конференц-зв'язку і під час розгляду скарг у судовому засіданні на досудовому розслідуванні.

Окрім того, у ч. 1 ст. 336 КПК України [1] передбачено, що судове провадження може здійснюватися в режимі відеоконференції за таких обставин: у разі неможливості безпосередньої участі учасника кримінального провадження в судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин; за необхідності убезпечення осіб; для проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого; за необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності судового провадження; за наявності інших підстав, визначених судом достатніми.

Саме необхідністю вжиття заходів для забезпечення оперативності судового розгляду скарги може бути обґрунтовано позицію слідчого судді в разі ухвалення рішення про необхідність застосування системи відео-конференц-зв'язку для участі особи, яка перебуває під вартою, у судовому засіданні щодо розгляду скарги.

Саме застосування такої практики, за необхідності, сприятиме оперативному розгляду скарг, додержанню засади змагальності сторін та забезпеченню їхньої участі в зазначеному розгляді [9].

Відеоконференцією є передбачена кримінальним процесуальним законом процедура здійснення окремих процесуальних дій її учасниками за допомогою аудіовізуальної взаємодії з використанням технічних засобів за трансляції з іншого приміщення в режимі реального часу [10].

Підставою для застосування під час розгляду скарги режиму конференц-зв'язку є власна ініціатива суду або клопотання сторони чи іншого учасника процесу, про що слідчим суддею під час підготовчого етапу виноситься відповідна ухвала, що повинна містити такі дані: найменування суду, якому доручається забезпечити проведення відео-конференції; дані особи, яка братиме участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, та її процесуальний статус; дата і час

проведення судового засідання. Копія ухвали про участь особи в судовому засіданні в режимі відеоконференції негайно надсилається до суду, який зобов'язаний організувати її виконання, та особі, яка братиме участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, а також до Управління Державної пенітенціарної служби України за місцезнаходженням установи, де особа перебуває під вартою або де відбуває покарання у вигляді позбавлення волі [5].

Отже, для забезпечення участі особи, яка тримається під вартою, у судовому засіданні під час розгляду поданої нею скарги, слідчий суддя повинен організувати доставку затриманого до відповідного суду, в якому є технічне обладнання для відеоконференції. Саме застосування під час розгляду в судовому засіданні скарг систем відео-конференц-зв'язку дозволить уникнути затягування судового розгляду справи через неможливість забезпечення явки особи, яка подала скаргу, до суду, забезпечить оперативність та економічність судового розгляду, а також дотримання засад змагальності та доступу особи до правосуддя.

Тому ми погоджуємося із В. Кравчук у тому, що відеоконференція – це сучасний економічний інструмент, який забезпечує право особи на участь у судовому засіданні і право на справедливий суд загалом, тоді як активне використання такої можливості судами та пенітенціарними установами – ефективний засіб реалізації процесуальних прав осіб, що перебувають під вартою [5].

Проте, на жаль, як слушно зазначає А. Турманянц, відсутність достатньої кількості залів судового засідання, обладнаних технічними пристроями, які б дозволили проведення процесуальних дій у режимі відео-конференц-зв'язку ускладнює оперативний розгляд скарг [6].

Як зазначається в Узагальненні ВСУ, з огляду на вищезазначені обставини, за відсутності об'єктивної можливості для забезпечення проведення відеоконференції і неможливості здійснення доставки до суду відповідних скаргників, які перебувають під вартою, слідчим суддям доцільно залишати такі скарги без розгляду, що, у свою чергу, не позбавляє таких осіб можливості повторного звернення зі скаргою [11].

У підсумку варто зазначити, що з ухваленням КПК України кримінальний процес набув нових можливостей, що пов'язано із запровадженням певних новел, однією з яких є можливість застосування відео-конференц-зв'язку для вирішення низки проблемних питань, що можуть виникнути на практиці під час провадження в кримінальному правопорушенні, зокрема під час розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора під час досудового розслідування. Проте, безумовно, беручи до уваги новизну таких засобів та механізмів, на початкових етапах їх запровадження можливі проблеми та складнощі, подолати які можна лише шляхом інтенсивного застосування на практиці.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–13. Ст. 88.
2. Про затвердження Інструкції про порядок конвоювання та тримання в судах підсудних (засуджених) за вимогою судових органів: наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Генеральної Прокуратури України, Верховного Суду України, Служби безпеки України від 16 жовтня 1996 р. № 705/37/5/17–398, № 1–3/503/239. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0698-15>.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17 липня 1997 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Кравчук В. Забезпечення права доступу до суду осіб, які перебувають під вартою або в місцях позбавлення волі. URL: http://www.vasu.gov.ua/nkr/nauk_graci/dostup_do_sudu_v_miscah_pozbav_voli/.
6. Туманянц А. Окремі проблеми реалізації права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора під час досудового розслідування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Юриспруденція». 2014. № 12. Т. 2. С. 142–145.
7. Пояснювальна записка народного депутата України В.В. Писаренка до проекту закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо участі у судовому засіданні в режимі відеоконференції». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=42389.
8. Висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України на проект закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо скасування відеоконференцій» № 2305 від 15 лютого 2013 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45773.
9. Лисенкова К. Порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора в досудовому кримінальному провадженні через призму принципу змагальності сторін. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2015. № 3. С. 142–151.
10. Черниченко І. Застосування відеоконференції у кримінальному провадженні України: теорія і практика : монографія / за заг. ред. О. Кучинської. Київ, 2015. 272 с.
11. Узагальнення про практику розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування, чи прокурора під час досудового розслідування: лист від 12 січня 2017 р. № 9–49/0/4–17. URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/VRR00212.html.